

ÖLÜM RİZİKOSUNA KARŞI YAPILAN HAYAT SİGORTASINDA LEHTAR OLAN MİRASÇININ MİRASI REDDİ HALİNDE VERASET VE İNTİKAL VERGİSİ ÖDEME SORUNU

INHERITANCE AND TRANSFER TAX PAYMENT PROBLEM OF
THE HEIR WHO IS THE BENEFICIARY
IN THE LIFE INSURANCE AGAINST THE RISK OF DEATH
IN THE CASE OF REJECTION OF HERITAGE

Meltem ERTUĞRUL*

Gülşah YILMAZ**

Özet: Ölüm rizikosuna karşı yapılan hayat sigortasında lehtar belirtilmemişse, Türk Ticaret Kanunu m. 1494/2 uyarınca sözleşmenin sigorta ettirenin mirasçıları lehine yapıldığı kabul edilmektedir. Sigorta şirketi 7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun 17. maddesi gereğince vergi ödemesinin yapıldığını gösteren vergi dairesinden alınmış bir belge kendisine sunulmadan lehtara ödeme yapamaz. Vergi uygulamasına bakıldığında lehtar olarak hakkı bulunan mirasçıların mirası reddetmiş olması halinde, sigorta tazminat alacağı miras hakkı ile karıştırılmaktadır. Dolayısıyla vergi daireleri mirası reddetmiş kişilere vergi beyannamesi verme hakkı tanımamaktadır. Konu ile ilgili çıkarılan Maliye Bakanlığı düzenlemelerinde sigorta tazminatları ticaret hukuku ve miras hukuku kurallarının aksine miras olarak değerlendirilmektedir. Bu çelişki nedeniyle mirası reddetmiş olan lehtarlar, hak ettikleri sigorta bedelini alamamaktadırlar. Ortaya çıkan çelişkinin açıklığa kavuşması amacıyla bu çalışmada ilk olarak lehtarın hakkının Veraset ve İntikal Vergisi karşısındaki durumu incelenmiştir. Akabinde Maliye Bakanlığı düzenlemeleri ile Türk Ticaret Kanunu hükümleri ve miras hukuku kuralları karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hayat Sigortası, Lehtar, Ölüm Rizikosu, Mirasın Reddi, Veraset ve İntikal Vergisi

Abstract: If the beneficiary is not specified in the life insurance policy against the risk of death it is accepted that the contract is made in favor of the heirs of the policyholder according to Turkish Commercial Code Article 1494/2. The insurance company cannot pay

* Av. Dr., meltemdemiral@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7265-5119

** Av. Dr., gulsahaslan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7589-2064, Makalenin Gön-
derim Tarihi: 27.03.2019, Kabul Tarihi: 01.04.2019

the beneficiary without submitting a document from the tax office showing that the tax payment has been made in accordance with the 17th Article of the Inheritance and Transfer Tax Law No. 7338. In practice, if the heirs, who are entitled as beneficiaries, have rejected the legacy, insurance claim is confused with the right to inheritance. For this reason, tax authorities do not grant the right to give tax returns to persons who have rejected the legacy. In accordance with the regulations of the Ministry of Finance issued in this respect, insurance claims are considered as inheritance in contrast to the rules of commercial law and inheritance law. Due to this contradiction, the beneficiaries who have rejected the legacy cannot get insurance payment they deserve. In this study, in order to clarify this contradiction, firstly the situation of beneficiary's right against Inheritance Tax was examined. Then, the regulations of the Ministry of Finance and the provisions of the Turkish Commercial Code and the rules of inheritance law were compared.

Keywords: Life Insurance, Beneficiary, Risk Of Death, Rejection Of Heritag, Inheritance And Gift Tax

GİRİŞ

Türk Ticaret Kanunu'nun 1487 vd. maddelerinde sigortalının ölümü veya hayatta kalması rizikosuna bağlanmış olan hayat sigortaları düzenlenmiştir. Ölüm rizikosuna bağlanmış sigortalara, özellikle kredi kuruluşlarından kredi çekildiği durumlarda sıklıkla başvurulmaktadır. Kredi kuruluşları, kredi çekenin ölümü halinde geri kalan borç tutarının ödenmesinin teminini bu yolla sağlamaktadır. Bu hallerde, kredi çeken sigortalı olmakta ve ölümü halinde, çekilen kredinin toplam tutarı sigorta firması tarafından lehtarlara ödenmektedir. Burada çekilen kredinin toplam tutarından, sigortalının kredi veren kuruluşa ödemiş olduğu borç tutarı, kredi veren kuruluşa ödenmekte; sigortalının kredi veren kuruluşa o zamana kadar ödemiş olduğu tutar ise sigortanın diğer lehtarına ödenmektedir.

Ölüm rizikosuna karşı yapılan sigortalarda sözleşmede lehtar önceden belirlenebilir, ancak lehtarın sigorta sözleşmesinde gösterilmemiş olması da mümkündür. Bu durumda lehtarın kim olduğunun belirlenmesi için, TTK'nın 1494. maddesinde yorum kuralı getirmiş ve lehtarın sigorta ettirenin mirasçısı olacağını düzenlemiştir. Aynı hükümde mirasın reddi veya mirastan vazgeçmenin lehtarın hakkı üzerinde etkili olmayacağı da belirtilmiştir. Sigorta sözleşmesinde lehtarın mirasçılar olarak düzenlenmiş olması da mümkündür, bu hallerde de mirasın reddi lehtarın hakkını engellemeyecektir. Ancak, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun 17. maddesine göre, sigorta şirketinin

lehtara ödemede bulunabilmesi için, buna ilişkin vergi ödemesinin yapıldığını gösteren, vergi dairesinden alınmış bir belgenin kendisine sunulması gerekmektedir. Lehtar olarak hakkı bulunan mirasçılarının mirası reddetmiş olması halinde ise, bu tazminat alacağı miras hakkı ile karıştırılarak, mirası reddetmiş kişilere vergi daireleri tarafından vergi beyannamesi verme hakkı tanınmamaktadır. Bu konuda çıkarılan Maliye Bakanlığı özelemlerinde de bu sigorta tazminatları Türk Ticaret Kanunu'nun ve miras hukuku kurallarının aksine miras olarak değerlendirilmektedir. Bu çelişki nedeniyle mirası reddetmiş olan lehtarlar, hakları olan sigorta tutarını alamamaktadırlar.

Bu çalışmada, ölüm rizikosuna karşı yapılan hayat sigortalarının niteliği, lehtar atanması ve değiştirilmesine ilişkin düzenlenmeler, lehtar olarak kabul edilen mirasçılarının genel olarak kimler oldukları ve genel hatlarıyla mirasın reddi incelenerek, sigorta alacaklısı olan lehtarların hakkının tereke kapsamına giren bir değer olmadığı açıklanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda lehtarın hakkının Veraset ve İntikal Vergisi karşısındaki durumu ile TTK hükümleri ve miras hukuku kurallarıyla bu konudaki Maliye Bakanlığı özelge ve sirküleriyle karşılaştırılması yapılmaya çalışılmıştır.

I. ÖLÜM RİZİKOSUNA KARŞI YAPILAN HAYAT SİGORTASI

A. GENEL OLARAK

Türk Ticaret Kanunu'nun¹ (TTK) 1487. maddesi uyarınca hayat sigortası ile sigortacı, belli bir prim karşılığında, sigorta ettirene veya onun belirlediği kişiye, sigortalının ölümü veya hayatta kalması halinde, sigorta bedelini ödemeyi üstlenir. Hayat sigortası, sigortacının sigorta ettirenin prim ödeme borcunu yerine getirmesi karşılığında, lehtara, riziko şahsının ölümü halinde veya sözleşmede belirtilen tarihte hayatta kalması koşulu ile belirli bir tutarı ödeme sorumluluğu taşıdığı sözleşmedir.² Bundan başka kaza sonucu sakat kalma, çalışamaz duruma gelme ile bakıma muhtaç hale gelme rizikoları da ek bir anlaşma ile temin edilebilmektedir. Ölüm ihtimaline karşı sigortalarda riziko münhasıran sigorta ettirenin ya da riziko şahsının ölümüdür.³

¹ R.G., 14.02.2011, S. 27846.

² Işıl Ulaş, Uygulamalı Can Sigortası Hukuku, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2002, s. 19.

³ Kemal Şenocak, Üçüncü Şahıs Lehine Hayat Sigortası Sözleşmesi, Turhan Kitabevi, Ankara 2009, s. 13.

Sigorta ettiren hayat sigortası yaptırarak hayatı sırasında ortaya çıkacak bazı belirsizliklerin yol açacağı mali rizikoyu sigortacıya aktarır. Bu çerçevede içinde hayat sigortasının amacı hayat üzerine sigorta yaptırılan kişinin yaşlanmasına karşı tedbirli olmak ve/veya bu kişinin ölümü üzerine geride kalanların ekonomik açıdan elverişsiz bir duruma düşmelerini önlemektir.⁴

Ölüm rizikosuna karşı yapılan hayat sigortasında sigorta ettiren, kendisinin veya başkasının hayatını ölüm ihtimaline karşı sigorta ettirebilir. Ölüm ihtimaline karşı yapılan sigortalarda, sigorta bedelinin mutlak cenaze giderlerini aşması halinde sigortalının veya varsa kanuni temsilcisinin yazılı izni gerekir. Sigortalı on beş yaşından büyükse kanuni temsilcinin dışında ayrıca onun da izni alınır. İzin olmadan yapılan sözleşme, icazet verilmediği takdirde geçersizdir (TTK m. 1490).

B. LEHTAR ATANMASI VE DEĞİŞTİRİLMESİ

Hayat sigortası sözleşmesinden sigorta ettiren lehine doğan haklar başkasına temlik edilebileceği gibi rehin de edilebilir. Sigorta ettiren genel hükümlere tabi olan bu tasarrufların yanında hayat ve kaza sigortalarına özgü diğer bir yöntem olan lehtar tayini yoluyla da sigorta sözleşmesinden doğan haklar üzerinde tasarrufta bulunabilir.⁵ Hayat sigortası sözleşmesi sigorta ettirenin yanı sıra, üçüncü kişi konumundaki gerçek veya tüzel kişiler lehine de yapılabilir (TTK m. 1493/1). Sigorta edilen riziko gerçekleşince sigorta bedelini talep hakkı, lehine sözleşme yapılan kişiye aittir.⁶ Lehine sigorta sözleşmesi yapılan kişiye lehtar adı verilir. Lehtar atama yalnızca risk priminin alındığı ölüm rizikosuna karşı yapılan hayat sigortalarında veya yaşama koşuluyla yapılan sigortalarda mümkün olduğu gibi birikim amaçlı yapılan sigortalarda da mümkündür.⁷

⁴ Samim Ünan, *Hayat Sigortası Sözleşmesi*, Beta, İstanbul 1998, s. 1 (Sözleşme).

⁵ Ünan, *Sözleşme*, s. 29.

⁶ Örneğin, A, kendisinin ölümü şartına bağlanan sigorta sözleşmesinde, ölümü halinde sigorta bedelini alma yetkisini eşi B'ye tanımlısa bu sözleşme üçüncü kişi lehine yapılmış olur (Mustafa Çeker, *Sigorta Hukuku*, 19. Baskı, Karahan Kitabevi, Adana 2018, s. 314).

⁷ Samim Ünan, "Hayat Sigortalarında Lehtar Atama İle İlgili Bazı Sorunlar", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 2, 2017, s. 296, (Lehtar).

Lehtarın zarar sigortalarındaki sigortalıdan farkı rizikonun şahsında gerçekleşmemesidir.⁸ Sigorta ettiren, atadığı lehtar sigortacıya bildirmek zorundadır (1493/2). TTK. m. 1493/7 uyarınca sigortacıdan edimi istem ve tahsil yetkisi, aksi kararlaştırılmadıkça lehtara aittir. Lehtarın, sigortacıya karşı istem hakkını kazanamaması halinde, bu hak sigorta ettirene, onun da ölmüş olması halinde, mirasçılara geçer (TTK. m. 1495). Kendisine yapılan başvuruya rağmen süresi içerisinde ödemedede bulunmayan sigorta şirketi temerrüde düşer ve bu tarihten itibaren borcunu temerrüt faiziyle birlikte ödemek zorundadır. Lehtar sigorta sözleşmesinin kuruluş aşamasında belirlenebileceği gibi sözleşmenin yapılmasından sonra da belirlenebilir.⁹ Lehtar tayini tek taraflı bir işlemdir; bu nedenle lehtar ataması ve değişiklikleri sigortacının iznine tabi değildir, dolayısıyla sigortacı dilediği kişiyi lehtar olarak atayabilir.¹⁰ Sigorta ettiren bu durumda da atadığı lehtar sigortacıya bildirmek zorundadır. Aksi halde, sigortacı iyi niyetle yaptığı ödeme ile borcundan kurtulur (TTK. m. 1493/3).

TTK. m. 1490/2 uyarınca başkasının hayatı üzerine yapılan sigortaların geçerli olması için lehtar, riziko kişinin hayatının sürmesinde çıkar sahibi olmak zorundadır. Dolayısıyla sözleşme yapılırken sigorta ettiren tarafından lehtar atanmamışsa yasal lehtarın, lehtar sözleşme yapılırken atanmışsa bu atanmış lehtarın, sigorta ettiren yasal lehtarı sonradan değiştirirse yeni lehtarın çıkar sahibi olmaları şarttır.¹¹

Lehtar atama hakkının hukuki niteliği ile ilgili olarak farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre lehtar tayini alacağın temlikinden tamamen farklı ve sigorta hukukuna özel bir kurum olarak kabul edil-

⁸ Rayegan Kender, Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, 12. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 223. Lehtar ile sigortalının aynı kişi olmalarında hukuki bir engel bulunmamaktadır (Şaban Kayıhan/ Ömer Bağcı, Türk Sigorta Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2018, s. 149).

⁹ Ulaş, s. 42. Ünan, Lehtar, s. 296.

¹⁰ Lehtar sözleşme yapılırken belirtebileceği gibi daha sonra da tespit edilebilir. Ayrıca önceden belirlenen lehtarın daha sonradan değiştirilmesi de mümkündür. Örneğin, A kişisi kendi adına yaptırdığı hayat sigortasında lehtar olarak eşi B’yi göstermiştir. Ancak A ile B’nin daha sonra boşanmaları nedeniyle, A, yaptırdığı sigortada lehtar olarak gözüken eşi B’nin adının silinmesini ve onun yerine oğlu C’nin geçmesini sağlayabilir. Bu kuralın tek istisnası vardır: Sigorta ettiren, lehtar değiştirme hakkından vazgeçtiğini poliçeye yazdırmış ve bunu lehtara teslim etmişse artık o kişiyi değiştiremez (TTK m. 1493/4) (Bu konuda bkz. Çeker, s. 316).

¹¹ Ünan, Lehtar, s. 297.

melidir.¹² Başka bir görüşe göre ise sigorta sözleşmesinde değişiklik yapan bir hak olması açısından yenilik doğuran bir hak niteliğindedir. Sigorta ettiren lehtar atama hakkını kullandığında tarafı olduğu hayat sigortası sözleşmesinde farklı ve yeni bir durum ortaya çıkmaktadır. Sigorta bedeli üzerinde başka bir kişi derhal veya lehtar atama işlemi yürürlükte tutulduğu ve sınırlanmadığı takdirde riziko gerçekleşince hak kazanmaktadır.¹³ Lehtar atama hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak değildir. Temsilci aracılığıyla kullanılabilir. Lehtar atama işlemi tek taraflı bir işlem olup lehtarın bu işleme katılması veya onayı gerekli değildir; ayrıca sigorta ettiren sigortacının da onayını almak zorunda değildir.¹⁴

Lehtar değişikliğinden vazgeçmeye ilişkin iradenin açık olması gerekir. Sigorta ettiren, değiştirme hakkından vazgeçtiğini sigorta poliçesine yazdırmakla beraber sigorta poliçesini lehtara teslim etmişse, o kişiyi değiştiremez. Tereddüt halinde, sigorta ettirenin lehtarı değiştirme hakkını saklı tuttuğu kabul edilir. Sigorta ettirenin lehtarı değiştirme hakkından açıkça vazgeçtiği ve sigorta poliçesinin lehtara verildiği hallerde bile, mirasçılıktan çıkarma veya hibeden rücu halleri gerçekleşmiş yahut ilgililer arasında o kişinin lehtar olarak atanmasına ilişkin sebep ortadan kalkmış ise lehtar değiştirilebilir (TTK. m. 1493/4).

Lehtarın değiştirilemeyeceği durumlarda, sigorta ettiren tarafından ayrılma ve ödünç alma hakları kullanıldığı takdirde, ödenecek tutar üzerinde lehtar hak sahibi olduğu gibi, rizikonun gerçekleşmesinden önce sigortacının iflası sonucu ödenecek miktar üzerinde de aksi kararlaştırılmadıkça, lehtar hak sahibidir (TTK. m. 1493/6).

C. LEHTAR ATANMASINA İLİŞKİN YORUM KURALI

1. Genel Olarak

Ölüm rizikosuna karşı yapılan hayat sigortalarında, lehtar tayin edilmediğinde ve sigorta ettiren ile sigortalının aynı kişi olması halinde, sigorta tazminatının kime ödeneceği problemi yaşanmaktadır. Bu nedenle, TTK. m. 1494/2 ile bir yorum kuralı getirilerek ölüm rizikosuna karşı yapılan sigortada lehtar tayin edilmemişse, sözleşmenin

¹² Kenan Tunçomağ, "Hayat Sigortalarında Sigorta Sözleşmesinin Devri", *Kamu-İş Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 1999, s. 2.

¹³ Ünan, *Lehtar*, s. 298; Şenocak, s. 49.

¹⁴ Ünan, *Lehtar*, s. 299.

sigorta ettirenin mirasçıları lehine, yaşama ihtimaline karşı yapılan sigortada ise sigortalı lehine yapılmış sayılacağı hükme bağlanmıştır.¹⁵

Ölüm rizikosuna karşı yapılmış sigortalarda, birden fazla kişi payları belirtilmeksizin lehtar olarak atanmışsa, sigorta bedeli üzerinde hepsi eşit oranda hak sahibidir. Hak sahiplerinden biri tarafından alınmayan pay, diğerlerinin payına eklenir. Mirasın reddi veya mirastan vazgeçme lehtarın hakkı üzerinde etkili olmaz (TTK. m. 1494/1). Dolayısıyla miras reddetme mirasçıların sigorta tazminatını almasına engel teşkil etmeyecektir. Madde gerekçesine bakıldığında bu husus şu şekilde belirtilmiştir: *“Tasarının bu maddesi ödenecek sigorta bedeli üzerindeki lehtarların payına ilişkin bir yorum kuralını içermektedir. Lehtar tayini, sağlar arası bir muamele olup, üçüncü şahıs lehine sözleşmelerin bir uygulamasıdır. Sigortanın ölüm ihtimaline karşı yapılmış olması onu ölüme bağlı tasarruf haline getirmez. Bu nedenle, lehtarın mirası ret etmiş olması veya mirastan feragat etmiş olması hakkına tesir etmediği gibi, ölüm ihtimaline karşı yapılan sigortada, sözleşmede özel bir düzenleme yoksa lehtarların hepsi de sigorta bedeli üzerinde miras hisselerine bakılmaksızın hepsi eşit oranda hak sahibidir. Ancak, lehtarlardan herhangi biri payım almak istemezse, onun payı diğerleri arasında eşit olarak paylaşılır”*.¹⁶

2. Poliçede Lehtarın Belirtilmemesi Halinde Lehtar Olan Mirasçılar

a. Genel Olarak

TTK'nın 1494. maddesinin 2. fıkrasına göre; *“Ölüm rizikosuna karşı yapılan sigortalarda lehtar belirtilmemişse, sözleşmenin sigorta ettirenin mirasçıları lehine, yaşama ihtimaline karşı yapılmış sigortalarda ise sigortalı lehine yapıldığı kabul olunur.”* Bu hükme göre bu tür sigortalarda lehtarın belirtilmemesi halinde, lehtar sigorta ettirenin mirasçıları olacaktır. Kanunda yasal mirasçı¹⁷ veya atanmış mirasçı¹⁸

¹⁵ Maddede sözü geçen mirasçıların yalnızca yasal mirasçıları mı hedeflediği yoksa atanmış mirasçıları da mı kapsadığı açıklanmamıştır (Ünan, Lehtar, s. 298).

¹⁶ Türk Ticaret Kanunu Gerekçesi, (www.sinerjimevzuat.com).

¹⁷ Kanun gereği mirasçı olan kişiler “yasal mirasçı” olarak ifade edilmektedir (Mustafa Dural/Turgut Öz, Türk Özel Hukuku, Cilt: IV, Miras Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2018, s. 5; Bilge Öztan, Miras Hukuku, Dördüncü Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2010, s. 17; Gökhan Antalya, Miras Hukuku, Legal Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 67)

¹⁸ Mirasbırakanın iradesiyle atanarak mirasçı sıfatını kazanan kişiler, “atanmış mi-

ayrımı yapılmadığından,¹⁹ atanmış mirasçılarının da bu kanun kapsamında lehtar olarak değerlendirilmesi gerekir.

b. Kanuni Mirasçılar

Türk Medeni Kanunu'nda²⁰ (TMK), kanuni mirasçılar kan bağına (örneğin altsoyun mirasçılığı), sözleşme bağına (örneğin, eşin mirasçılığı), mahkeme kararına (örneğin, evlatlığın mirasçılığı) ve vatandaşlık bağına (örneğin, devletin mirasçılığı) göre belirlenmişlerdir.²¹

Kan bağına dayanan mirasçılık zümre sistemine göre belirlenmektedir. Buna göre kanunda mirasçı olabilecek kişiler önceden gruplandırılarak üç zümre içerisine alınmıştır. Öncelikle birinci zümredeki mirasçılar mirasçı kabul edilmekte, bu zümrede mirasçı bulunmaması halinde ikinci zümredeki kişiler, ikinci zümrede de mirasçı bulunmaması halinde üçüncü zümredeki kişiler mirasçı olmaktadır. Zümre prensibine göre bir sonraki zümredeki kişilerin mirasçı olabilmeleri için, bir önceki zümrede hiçbir mirasçının bulunmaması veya var olan mirasçılarının mirası ret, mirastan çıkartma, mirastan yoksunluk, mirastan feragat gibi sebeplerle veya mirasbırakandan önce ölmüş olmaları nedeniyle mirasa sahip olamamaları gerekir.^{22/23}

Mirasbırakanın sağ kalan eşi de zümre mirasçılarıyla birlikte mirasçı olmaktadır. Sağ kalan eşin miras payı, kaçınıcı zümredeki mirasçılarla birlikte mirasçı olduğuna göre değişmektedir. Ancak TTK'da birden fazla kişi payları belirtilmeksizin lehtar olarak atanmışsa, sigorta bedeli üzerinde hepsinin eşit oranda hak sahibi olacaklarına yönelik düzenleme (TTK m. 1494/1) lehtar olarak kabul edilen mirasçılar bakımından da uygulanmalıdır. Bu durumda, mirasçılarının kanuni miras pay oranları önemli olmaksızın hepsi sigorta tazminatı bakımından eşit olarak hak sahibi olacaktır.

19 rasçı" olarak ifade edilmektedir (Dural/Öz, s. 5; Öztan, s. 17; Antalya, s. 67).
Maddede sözü geçen mirasçılarının yalnızca yasal mirasçıları mı hedeflediği yoksa atanmış mirasçıları da mı kapsadığı açıklanmamıştır (Ünan, s. 298).
20 R.G., 8.11.2001, S. 24607.
21 Ali Naim İnan / Şeref Ertaş/ Hakan Albaş, Türk Medeni Hukuku Miras Hukuku, 7. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 81; Öztan, s. 28; Antalya, s. 68.
22 TTK'nın 1494. maddesi kapsamında mirası reddeden veya mirastan feragat eden mirasçılar da lehtar sıfatını sürdüreceklerinden, bu kişiler mirası reddetseler dahi, sigorta tazminatına yönelik hak bir alt zümreye geçmez.
23 Zahit İmre, Hasan Erman, Miras Hukuku, 12. Basım, DER Yayınları, İstanbul, 2016, s. 20; İnan/Ertaş/Albaş, s. 86; Dural/Öz, s. 18-22; Antalya, s. 74-75.

Mirasçı bırakmaksızın ölen kişinin mirası Devlete geçeceğinden (TMK m. 501), Devlet de bu kişilerin sigortaları bakımından lehtar olabilir.

Birinci zümredeki mirasçılar, mirasbırakanın altsoyundan oluşmaktadır (TMK m. 495). Buna göre mirasbırakanın çocukları, mirasbırakanın torunu/torunları ve bunların altsoyu birinci zümredeki mirasçılarını oluşturur. TMK'nın 500. maddesi gereği, evlâtlık ve altsoyu da evlât edinene kan hısımları gibi mirasçı olurlar. Buna göre, mirasbırakanın evlatlık edindiği bir kişinin veya evlatlığın altsoyunun bulunması halinde, bu kişiler de birinci zümre mirasçıları gibi kabul edilmelidir.²⁴

Birinci zümrede mirasçı bulunmaması halinde, ikinci zümre kapsamında mirasçı olacak olan kişiler, mirasbırakanın anne babası ve bunların altsoyundan oluşmaktadır (TMK m. 496). Yani mirasbırakanın anne babası, kardeşleri, kardeşlerinin çocukları ve bunların altsoyu ikinci zümredeki mirasçılardır.²⁵

Üçüncü zümredeki mirasçılar ise, mirasbırakanın büyük anne ve büyük babaları ile, bu kişilerin altsoyundan oluşmaktadır (TMK m. 497). Ancak üçüncü zümredeki kişilerin sağ kalan eşle birlikte mirasçı olması durumunda, üçüncü zümredeki mirasçılar sadece büyük ana, büyük baba ve bunların çocuklarından oluşur. Bu kişilerin mirasçı olmaması halinde, bunların da altsoyu (büyük ana büyük babanın torunları ve bunların da altsoyu) sağ kalan eşle birlikte mirasçı olamazlar. Sadece bu kişilerin bulunması halinde mirasın tamamı sağ kalan eşe kalır (TMK m. 497/V, m. 499/I, b.3).²⁶

Zümre içinde mirasçı olan kişiler, öncelikle zümre başları (örneğin, ikinci zümre için anne, baba), bu kişilerin mirasçı olamamaları halinde bu kişilerin altsoyu, altsoyundaki kişilerin de mirasçı olamamaları halinde de bunların altsoyu mirasçı olurlar. Yani zümre içinde ön sıradaki kişilerin mirasçılığı, bir alt sıradaki mirasçıların mirasçılığını engeller.²⁷

²⁴ İmre/Erman, s. 34; Dural/Öz, s. 35; Öztan, s. 37; Antalya, s. 86.

²⁵ İmre/Erman, s. 24; İnan/Ertas/Albaş, s. 105; Dural/Öz, s. 20; Antalya, s. 73.

²⁶ İmre/Erman, s. 49; Dural/Öz, s. 41; Öztan, s. 68; Antalya, s. 79.

²⁷ İnan/Ertas/Albaş, s. 86, 87; Dural/Öz, s. 24; Öztan, s. 40; Antalya, s. 75.

c. Atanmış Mirasçılar

TMK'nın 516. maddesine göre; *"Mirasbırakan, mirasının tamamı veya belli bir oranı için bir veya birden çok kişiyi mirasçı atayabilir. (-) Bir kişinin, mirasın tamamını veya belli bir oranını almasını içeren her tasarruf, mirasçı atanması sayılır."*

Atanmış mirasçılık, vasiyetname veya miras sözleşmesi yoluyla mirasbırakanın bir veya birden fazla kişiyi terekesinin tamamı veya belirli bir oranı üzerinde hak sahibi yapması halinde söz konusu olur.²⁸ Terekenin kesirli bir oranı üzerinde değil de, terekedeki belirli bir mal veya mal varlığı değerinin bir kişiye bırakılması halinde atanmış mirasçılık değil, belirli mal bırakma ve vasiyet alacaklısı konumu söz konusu olur.²⁹ Mirasbırakan ancak tasarruf nisabını aşmayan ölçüde mirasçı ataması yapabilir. Yani mirasçı atayarak saklı paylı mirasçıların saklı pay oranları azaltılamaz.³⁰

Atanmış mirasçı gerçek kişi olabileceği gibi, tüzel kişi de olabilir.³¹ Atanmış mirasçılar miras ortaklığına dahil olarak, terekenin aktif değerleri üzerinde hak kazanacakları gibi, terekenin pasif değerlerinden de sorumlu olurlar.³²

II. MİRASIN REDDİ

Mirasın reddi, murisin ölümüyle miras hakkına sahip olan mirasçılara mirasçılık sıfatını kabul etmeme imkânı sağlayan hukuki bir yoldur.³³ Mirasçıların kendi iradeleri olmaksızın, mirasbırakanın ölümüyle mirasçılık sıfatını otomatik olarak kazanmaları neticesinde, mirasbırakanın borçlarından da kişisel ve sınırsız şekilde sorumlu tutulmalarının yaratabileceği sakıncalı sonuçlarının önlenmesi için mirasın reddi kurumu getirilmiştir.³⁴

²⁸ İmre/Erman, s. 121; İnan/Ertas/Albaş, s. 227, 228; Dural/Öz, s. 141; Antalya, s. 191.

²⁹ İmre/Erman, s. 121; Dural/Öz, s. 142.

³⁰ İnan/Ertas/Albaş, s. 227; Antalya, s. 192.

³¹ Dural/Öz, s. 142; Antalya, s. 192.

³² İmre/Erman, s. 122; İnan/Ertas/Albaş, s. 228; Dural/Öz, s. 142.

³³ İmre/Erman, s. 355; İnan/Ertas/Albaş, s. 501; Öztan, s. 328; Dural/Öz, s. 410.

³⁴ Antalya, s. 376; Hasan Petek, "Mirasın Hükmen Reddi", Journal of Yasar University, Cilt: 8, Özel Sayı, 2013, <https://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/3-Hasan-PETEK.pdf> (Erişim Tarihi: 17.03.2019), s. 2191-2192; Fevzi Karagözoğlu, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu Uygulaması, Eğitim Yayınları, İstanbul 1983, s. 81.

Türk Medeni Kanunu'nun 605. maddesine göre; *"Yasal ve atanmış mirasçılar mirası reddedebilirler. (-) Ölümü tarihinde mirasbırakanın ödemedi aczi açıkça belli veya resmen tespit edilmiş ise, miras reddedilmiş sayılır."*

Düzenlemeye göre mirasın reddi ya mirasçının iradesiyle yapılabilir ya da kanuni bir karine gereği miras reddedilmiş sayılır. Birinci durum *"gerçek ret"*, ikinci durum ise, *"hükmi ret"* olarak ifade edilmektedir.³⁵

Mirasçılık sıfatını kazanan kişinin, kendi iradesiyle mirasçılık sıfatını sona erdirmesi mirasın gerçek reddi olarak ifade edilmektedir. Mirası reddetmek isteyen mirasçı bu yola, mirasın kendisine geçmesinden, yani mirasbırakanın ölümünden sonra başvurabilir.³⁶

Mirası reddetmek isteyen mirasçı, kural olarak mirasbırakanın ölümünü öğrenmesinden itibaren üç aylık hak düşürücü süre içinde bu iradesini mirasbırakanın son yerleşim yeri Sulh Hukuk Mahkemesine açıklamalıdır. Bu beyan yazılı veya sözlü şekilde yapılabilir. Ret beyanının açıkça anlaşılması gerekir.³⁷

Mirası ret beyanı kayıtsız şartsız olmalıdır. Ret beyanının (sonra gelen mirasçı lehine retteki istisna hali dışında) kayıt veya şarta bağlanması halinde, mirası ret geçersiz sayılır. Mirasçı süre sona ermeden tekrar kayıtsız ve şartsız olarak ret beyanında bulunabilir.³⁸

Mirası ret beyanının geçerli olabilmesi için ret beyanında bulunan kişinin tam fiil ehliyetine sahip olması gerekir. Kural olarak tam ehliyetsizlerin ve sınırlı ehliyetsizlerin adına mirası ret beyanını yasal temsilcileri yapabilecek ise de menfaat çatışması oluşabilecek hallerde bu kişilere kayyım atanması aranmalıdır.³⁹ Bununla birlikte sınırlı ehliyetsizler yasal temsilcilerinin rızası ile de mirası reddedebilir.⁴⁰

Özel yetkiye sahip temsilciye yetki verilerek de temsilci vasıtasıyla ret açıklamasında bulunulması mümkündür.⁴¹

³⁵ İnan/Ertas/Albaş, s. 502; Öztan, s. 328; Dural/Öz, s. 410.

³⁶ İnan/Ertas/Albaş, s. 502; Dural/Öz, s. 410.

³⁷ Yargıtay 14. HD., 19.2.2018 T., 2017/4915 E., 2018/1179 K. (Kazancı İçtihat Bankası); İmre/Erman, s. 365-366; İnan/Ertas/Albaş, s. 503, 505; Dural/Öz, s. 411; Antalya, s. 377; Petek, s. 2192.

³⁸ İmre/Erman, s. 366; Dural/Öz, s. 412; Öztan, s. 330; Antalya, s. 379.

³⁹ Yargıtay. 14. HD., 10.9.2018 T., 2016/315 E., 2018/5394 K. (Kazancı İçtihat Bankası); Dural/Öz, s. 412; Antalya, s. 378.

⁴⁰ Dural/Öz, s. 411-412; Öztan, s. 329; Antalya, s. 378.

⁴¹ İnan/Ertas/Albaş, s. 503; Dural/Öz, s. 411; Antalya, s. 378.

Mal ortaklığı rejimine tabi evliliklerde, eşlerden birine ortaklığa girecek bir miras kalması halinde, bu eşin mirası reddedebilmesi için diğer eşin rızası aranır. Eşin haklı sebep olmaksızın rıza vermemesi veya eşin rızasının alınmasının mümkün olmaması hallerinde, rıza alınması için sulh mahkemesinde dava açılabilir (TMK m. 265).

Yasal mirasçılar için mirasçı olduklarını daha sonra öğrendikleri ispat edilmedikçe miras bırakanın ölümünü öğrendikleri; vasiyetname ile atanmış mirasçılar için ise miras bırakanın tasarrufunun kendilerine resmen bildirildiği tarihten itibaren üç ay içinde ret beyanında bulunmaları gerekir (TMK m. 606). Aksi halde mirasçının mirası kabul ettiği sonucu ortaya çıkar. Ancak ret süresi dolmadan sulh hakiminden önemli sebeplerin varlığı nedeniyle ret süresinin uzatılması veya yeni ret süresi tanınması talep edilebilir (TMK m. 615).

Mirasçının ret süresi dolmadan mirası açıkça kabul etmesi veya mirasçı sıfatıyla tereke işlerine karışan, terekenin olağan yönetimi niteliğinde olmayan⁴² veya miras bırakanın işlerinin yürütülmesi için gerekli olanın dışında işler yapan ya da tereke mallarını gizleyen veya kendisine mal eden mirasçı, mirası artık mirası reddedemez. Ancak terekedeki hakların kaybının önlenmesi amacıyla zamanaşımı veya hak düşümü sürelerinin dolmasına engel olmak için dava açılması ve cebri icra takibi yapılmasının, ret hakkını ortadan kaldırmayacağı da açıkça düzenlenmiştir. (TMK m. 610).

Türk Medeni Kanunu'nun 605. maddesinin ikinci fıkrasında, miras bırakanın ölümü tarihinde ödemedi aczi açıkça belli veya resmen tespit edilmiş ise, mirasçıların herhangi bir ret açıklamasında bulunmasalar da mirası reddetmiş sayılacakları düzenlenmiştir. Bu durum mirasın hükmen reddi olarak ifade edilmektedir. Miras bırakanın ödemedi aczi, terekenin borçlarını ödeyemeyecek durumda olması, bunun açıkça belli olması da en az miras bırakanın çevresi tarafından bu durumun biliniyor olması anlamına gelmektedir. Resmen tespit edilmiş olmadan da miras bırakan hakkında aciz vesikası alınmış olması anlaşılır.⁴³

⁴² Yargıtay, mirasbırakanın ölüm tarihinden sonra kamu borcu için yapılandırma talebinde bulunan mirasçı ile, borç için ödemedi bulunan mirasçının terekeyi kabul etmiş sayılacağı, mirasın hükmen reddedildiği iddiasının dürüstlük kuralına aykırı olduğu sonucuna varmıştır (Yargıtay 14. HD., 20.3.2017 T., 2016/5093 E., 2017/2120 K. (Kazancı İçtihat Bankası)).

⁴³ İmre/Erman, s. 356; İnan/Ertas/Albaş, s. 508; Dural/Öz, s. 419; Öztan, s. 329; Pe-

Mirasın hükmen reddi için herhangi bir ret açıklaması gerekmesi de ileride ihtilaf ve ispat sorunları yaşanmaması için mirasçılardan yine de sulh mahkemesinde ret beyanında bulunması lehlerine olacaktır.⁴⁴ Mirasçılar hükmen retin tespiti için de dava açılabilirler.⁴⁵

Mirasın hükmi reddine yönelik karineye rağmen miras kabul etmek isteyen mirasçıların, açıkça miras kabul beyanında veya kabule yönelik davranışlarda bulunması gerekir.⁴⁶

Mirasın reddiyle mirasçılık sıfatı, mirasbırakanın ölümü anından itibaren sona ermiş olur.⁴⁷ Mirasın reddiyle, yasal veya atanmış mirasçı sıfatına sahip olan kişiler mirasın terekesini kabul etmemiş olmaktadır.

III. VERASET VE İNTİKAL VERGİSİ KANUNU AÇISINDAN MİRASI REDDİN LEHTARIN HAKKI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

A. Genel Olarak Veraset Ve İntikal Vergisi

Veraset ve intikal vergisi vergi hukukunun özel hukuk karakteri gösteren en önemli bölümlerinden birini teşkil etmektedir. Bu anlamda miras hukukunu tamamlayıcı bir işlevi bulunmaktadır. Bir kişinin ölümü sadece miras hukukunun değil veraset ve intikal vergisinin de temel unsurudur. Dolayısıyla bir kişinin ölümü bu iki hukuk kuralını harekete geçirmektedir.⁴⁸ Veraset ve intikal vergisi, periyodik olarak alınan bir vergi olmayıp, verginin konusu itibarıyla, ölüm olayının veya karşılıksız intikallerin gerçekleşmesi sonucu arızı olarak alınan bir vergidir. Hiç şüphesiz, toplumlardaki gelir dağılımı adaletinin sağ-

tek, s. 2208, 2212. Mirasbırakanın borç ödemediği halde olmasının terekenin borca batık olmasından farklı bir anlama geldiği, aciz halde olmadan mirasbırakanın borçlarını ödeme konusunda sürekli olarak iktidarsız olmasının anlaşılması gerektiği konusunda ayrıntılı açıklama için bkz. Petek, s. 2208 vd.

⁴⁴ Dural/Öz, s. 419.

⁴⁵ İmre/Erman, s. 357; İnan/Ertaş/Albaş, s. 508; Öztan, s. 329; Antalya, s. 382; Petek, s. 2221 vd.

⁴⁶ Dural/Öz, s. 419; Öztan, s. 329; Petek, s. 2198.

⁴⁷ İmre/Erman, s. 367-368; Dural/Öz, s. 419; Öztan, s. 334; Antalya, s. 388; Karagözoğlu, s. 82.

⁴⁸ Yusuf Karakoç, Türk Miras Hukuku Açısından Veraset ve İntikal Vergisi, DEÜ Yayınları, Ankara 1990, s. 1, 2.

lanması, vergi yükünün adil bir şekilde dağılımı gibi amaçları sağlama yönünden veraset ve intikal vergisinin yeri oldukça önemlidir.⁴⁹ Uygulamada veraset ve intikal vergisiyle ilgili ortaya çıkan uyuşmazlıkların çoğunda tartışmalar vergiyi doğuran olayın niteliği başka bir deyişle intikalin ivazsız olup olmadığı konusunda yoğunlaşmaktadır.⁵⁰

7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun⁵¹ (VİVK) 7 1. maddesinde verginin konusu belirtilmiştir. Buna göre; T.C. uyruğunda bulunan kişilere ait mallar ile Türkiye'de bulunan malların veraset yoluyla veya herhangi bir suretle karşılıksız bir tarzda bir kişiden diğer kişiye intikali veraset ve intikal vergisine tabidir. Bu vergi, Türk uyruğunda bulunan kişilerin yabancı memleketler de aynı yollardan elde edecekleri malları da kapsar. Veraset ve intikal vergisinin mükellefi, veraset yoluyla veya ivazsız bir tarzda mal edinen kişidir (VİVK. m. 5). Kanun'un 2. maddesinde ayrıca kişi kavramına gerçek kişiler ile tüzel kişilerin girdiği açıkça belirtilmiştir. VİVK' nun 7. maddesine göre, ise veraset yoluyla veya sair suretiyle ivazsız bir tarzda mal iktisap edenler, iktisap ettikleri malları, 5602 sayılı Kanun kapsamında şans oyunları düzenleyen ilgili kurum ve kuruluşlar ile yarışma ve çekilişi düzenleyen gerçek ve tüzel kişiler ikramiye kazananların ikramiyelerinden kesilen vergileri, bir beyanname ile bildirmeye mecburdurlar.

B. Sigorta Tazminatının Lehtara Ödenmesi İçin Öncelikle Vergi Ödenmesi Zorunluluğu

Ölüm rizikosuna karşı yapılan hayat sigortasında sigorta şirketi VİVK'nun 17. maddesi gereğince vergi ödemesinin yapıldığını gösteren vergi dairesinden alınmış bir belge kendisine sunulmadan lehtara ödeme yapamaz. VİVK. m.17'ye göre; *"Amme idare ve müesseseleri, bankalar, bankerler, kasa kiralıyanlar, sigorta şirketleri, sair şirket ve müesseseler, mahkemeler ve icra daireleri istihkak sahiplerine bu verginin mevzuuna giren herhangi bir muamele dolayısıyla para ve senet verebilmek için evveleminde*

⁴⁹ Havva Şafak, Hatice Yurtsever, "Servet Vergilerinden Veraset Ve İntikal Vergisi Üzerine Değerlendirmeler", *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, 2015, s. 27-37.

⁵⁰ Mualla Öncel/Ahmet Kumrulu/Nami Çağan, Vergi Hukuku, 20. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2011, s. 373. Bu kapsamda sigortalı kişinin ölümü ile mirasçılarına şirketçe yapılacak ödemelerin de ivazsız kabul edilip edilmeyeceği tartışmaya açıktır (Öncel/Kumrulu/Çağan, s. 377).

⁵¹ R.G., 15.6.1959, S. 10231.

verginin ödenmiş olduğuna dair vergi dairesinden verilmiş bir tasdikname taleb ederler". Bu hüküm gereği, sigorta şirketinin lehtara sigorta tazminatı ödemesi için, lehtarın/lehtarların bu bedel hakkında veraset ve intikal vergisini ödemiş olması gerekmektedir. Her ne kadar, sigorta, tasdikname ibraz etmeyen hak sahiplerinin istihkaklarından, veraset yoluyla intikallerde %5, ivazsız intikallerde %15 oranında vergi karşılığı olarak tevkifat yaptıktan sonra, bakiyesini hak sahiplerine ödeyebilecek (VİVK. m. 17/2) ise de uygulamada bu yola pek başvurmamaktadırlar. Zira kesilecek vergi oranının tespitinde hata yapılması ihtimali bulunduğundan, sigorta, hak sahipleri tarafından verginin ödenmesini ve vergi bakımından sorun kalmamasını istemektedir. Kaldı ki aşağıda açıkladığımız üzere, mirası reddeden lehtarlara beyanname verme hakkı dahi tanınmamaktadır. Bu durumda sigortanın da vergi tutarını keserek, daha sonra bu tutarı vergi dairesine ödemesinde problem yaşanacaktır.

Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'na göre, vergilendirilecek değerler ya veraset yolu kazanımlardan ya da ivazsız intikal yoluyla kazanımlardan dolayı gerçekleşir. Veraset, miras, vasiyet ve miras sözleşmesi gibi ölüme bağlı tasarrufları; ivazsız intikal ise, bağışlama yoluyla veya herhangi bir tarzda olan ivazsız kazanımları ifade etmektedir (VİVK. m. 2/I, b. c, d).

Ölüm rizikosuna karşı yapılan hayat sigortasında lehtarın almayacağı hak kazandığı sigorta tazminatı üzerinden hangi verginin alınması gerektiği konusunda sigorta tazminatının, mirasbırakandan mirasçılara geçen tereke içerisinde değerlendirip değerlendirilmeyeceği hususu önem arz etmektedir. Sigorta tazminatının tereke içerisinde mirasçılara geçtiğinin kabul edilmesi halinde mirasçılar veraset vergisi ödemeli, aksi durumda ivazsız intikal vergisi ödemelidir. Bu nedenle öncelikle terekenin ne olduğu ve içerisine hangi değerlerin girdiği incelenmelidir.

1. Sigorta Tazminatının Terekeye Dahil Olup Olmadığı Sorununun Değerlendirilmesi

Tereke, mirasbırakanın ölümü halinde mirasçılara geçen özel hukuk ilişkilerinin toplamıdır.⁵² Mirasbırakanın ölümüyle malvarlığına

⁵² İmre/Erman, s. 10; İnan/Ertas/Albaş, s. 68; Dural/Öz, s. 8; Antalya, s. 31; Karagözoglu, s. 65.

dahil değerler geçeceğinden, kural olarak tereke malvarlığıyla eşit anlamdadır. Ancak bazen ölenin malvarlığında olmasına rağmen ölümle sona eren intifa hakkı gibi haklar ile daha önce ileri sürülmemiş olan manevi tazminat istemi mirasçılara geçmeyeceği gibi; tersine ölüm esnasında terekede olmayan bazı değerlerin tereke içerisinde değerlendirilerek mirasçılara intikali de söz konusu olabilir. Bu gibi hallerde tereke her zaman mirasbırakanın malvarlığıyla eşit olmayacaktır.⁵³

Ölüm anında mirasbırakanın malvarlığında olmayan ancak terekede yer alan hukuki ilişkiler, denkleştirmeye tabi mallar ile edinilmiş mallara katılma rejiminde diğer eşten olan artık değere katılma alacağıdır.⁵⁴ Sigorta tazminatının terekeye eklenecek değer olup olmadığı konusunda ise TMK' da mirasbırakanın tasarruf özgürlüğü başlığı altında 509. maddede ve tenkise tabi kazandırmalar başlığı altında da 567. maddede düzenleme yer almaktadır. Bu hükümlerde lehtarın üçüncü kişi olduğu hayat sigortalarındaki satın alma değerleri, terekeye eklenecek değerler arasında sayılmıştır.

TMK'nın 509. maddesine göre; *"Mirasbırakanın kendi ölümünde ödenmek üzere üçüncü kişi lehine hayat sigortası sözleşmesi yapması veya böyle bir kişiyi sonradan lehtar olarak tayin etmesi ya da sigortacıya karşı olan istem hakkını sağlararası veya ölüme bağlı tasarrufla karşılıksız olarak üçüncü kişiye devretmesi hâlinde, sigorta alacağının mirasbırakanın ölümü zamanındaki satın alma değeri terekeye eklenir."*

TMK'nın 567. maddesine göre; *"Mirasbırakanın kendi ölümünde ödenmek üzere üçüncü kişi lehine hayat sigortası yaptığı veya böyle bir kişiyi lehtar olarak sonra belirlediği ya da sigortacıya karşı olan istem hakkını sağlararası veya ölüme bağlı tasarrufla karşılıksız olarak üçüncü kişiye devrettiği hâllerde, sigorta alacağının mirasbırakanın ölümü zamanındaki satın alma değeri tenkise tâbi olur."*⁵⁵

Türk Medeni Kanunu'ndaki bu düzenlemeler mirasçılarının saklı paylarının ihlal edilmesinin önlenmesi için getirilmiştir. Üçüncü kişi-

⁵³ Dural/Öz, s. 8; Öztan, s. 15; Antalya, s. 32-33.

⁵⁴ Dural/Öz, s. 10-11; Öztan, s. 15.

⁵⁵ Bu hükümler nedeniyle terekeye eklenecek olan değer, lehtarın alacağı sigorta tazminatı değil, sigortalının ölüm anı tarihinde poliçeyi sigortaya iade etseydi TTK'nın 1500. maddesine göre sigortacıdan alacağı poliçe karşılığıdır (İmre/Erman, s. 244; İnan/Ertas/Albaş, s. 358; Dural/Öz, s. 271).

lere yönelik bu şekilde bir kazandırmada bulunulması, ölüme bağlı tasarruf olarak kabul edilerek, bu tasarrufun mirasbırakanın tasarruf özgürlüğü sınırlarında yapılması için Kanunda düzenleme getirilmiştir. Lehtarın mirasçılar olduğu hallerde ise zaten korunmak istenen mirasçılar bu bedeli aldığından, saklı payın ihlali söz konusu olmayacaktır. Düzenlemelerde sadece üçüncü kişiler lehine yapılan sigortalar bu kapsama alındığından, kanun koyucunun mirasçılarının lehtar olduğu hallerde bu düzenlemelerin uygulanmasını istemediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle sigorta poliçesinde lehtar olarak mirasçılarının düzenlendiği ya da lehtarın düzenlenmemiş olması nedeniyle TTK'nın 1494/2 hükmü gereği lehtarın mirasçılar olduğu hallerde sigorta satın alma değeri terekeye eklenmemelidir.⁵⁶

Sigorta hukuku açısından da sigorta tazminatı terekeye dahil edilen bir varlık değildir. TTK m. 1494'ün gerekçesinde belirtildiği gibi lehtar tayini, sağlar arası bir muamele olarak kabul edilmektedir. Bu sözleşme üçüncü kişi lehine sözleşmelerin bir uygulamasıdır. Sigortanın ölüm ihtimaline karşı yapılmış olması onu ölüme bağlı tasarruf haline getirmemektedir. Bu sebeple, lehtarın mirası reddetmiş olması veya mirastan feragat etmiş olması hakkına tesir etmediği gibi, ölüm ihtimaline karşı yapılan sigortada, sözleşmede özel bir düzenleme yoksa lehtarların hepsi de sigorta bedeli üzerinde miras hisselerine bakılmaksızın hepsi eşit oranda hak sahibi olarak kabul edilmektedir.

Lehtar, üçüncü kişi lehine yapılmış bir sözleşmeye istinaden hak sahibi olduğundan, ölüm hali için yapılan bir sigortada doğrudan doğruya sigorta alacağına hak kazanmaktadır. Dolayısıyla bu durum bir ölüme bağlı tasarruf olarak kabul edilmemektedir.⁵⁷ Lehtarın sigorta alacağı terekeye dahil olmaz ve lehtar da tereke borçlarından sorumlu tutulamaz. Bu tasarruf sigorta hukukuna tabi bir tasarruftur. Ölüm sadece rizikonun gerçekleşmesini ifade eder; bu anda lehtar sigortacıya karşı sigorta bedelini talep hakkına sahip olur.⁵⁸ Bu tasarruf sigorta

⁵⁶ İmre/Erman, s. 244.

⁵⁷ Kender, s. 225. Şenocak, s. 116. F. Dilek Kabukçuoğlu Özer, Mukayeseli Hukukta Ve Uygulamada Hayat Sigortası, 2. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2014, s. 147.

⁵⁸ Kender, s. 225. Lehtar tayini sağlararası bir işlem olarak kabul edildiğinden bedeli alan lehtar bu bedeli doğrudan sigorta ettirenin malvarlığından almakta, tereke-den almamaktadır. Bu nedenle tereke alacaklıları asla sigorta bedeli üzerinde hak talep edemezler (Ali Uygur Selçuk, Başkası Hesabına Sigorta Sözleşmesi & Üçün-

hukukuna tabi olduğundan lehtar sigorta ettirenin mirasçısı olsa dahi riziko gerçekleştiği takdirde sigorta bedelini miras hükümleri çerçevesinde değil, sigorta hukuku kuralları içinde talep etme hakkına sahip olacaktır.⁵⁹ Lehtarın sigorta bedeli üzerindeki hakkı sigorta ettirenin malvarlığı üzerinden sigorta ettirene geçmemektedir. Dolayısıyla lehtar sigorta bedeli üzerindeki hakkı sigorta ettirenin halefi sıfatıyla kazanmaz. Bu anlamda lehtar sigorta bedeli üzerindeki hakkı aslen kazanmaktadır. Aslen kazanmanın en önemli sonucu lehtarın sigorta bedeli üzerindeki hakkını sigorta ettirenin terekesinden kazanmıyor olmasıdır.⁶⁰

Mirasın reddi sadece miras bırakanın terekesi üzerinde sonuç doğuran bir işlemdir. Bu bedel tereke içerisinde değerlendirilemeyeceğinden, ölüme karşı yapılan hayat sigortasında lehtar olan mirasçının mirası reddi halinde, lehtar olması sebebiyle kazandığı tazminat hakkı, TTK. m. 1494/1 uyarınca mirasın reddinden etkilenmez. Nitekim TTK. m. 1494/1’de bu durum açıkça ifade edildiği gibi, hükmün gerekçesinde lehtar tayininin sağlararası bir muamele olduğu, sigortalın ölüm ihtimaline karşı yapılmış olmasının onu ölüme bağlı tasarruf haline getirmeyeceği açıklanmıştır. Bu nedenle ölüm ihtimaline karşı yapılan bu sigortada rizikonun gerçekleşmesi durumunda mirasçı olan lehtara ödenecek olan bu bedel miras bırakanın terekesine dahil olan bir değer değil, mirasbırakanın ölmesi halinde lehtara ödenecek olan bir tazminattan ibarettir.

2. Mirasın Reddi Halinde Sigorta Tazminatı Üzerinden Alınan Vergi

a. Vergi Hukuku’nda Yer Alan Düzenlemeler

Vergi hukuku açısından hayat sigortası sözleşmelerine dayanılarak sigorta lehtarının elde ettiği menfaatin kendine özgü bir nitelik taşıdığı belirtilmektedir. TMK’nın 509. maddesi gereğince terekeye eklenen satın alma değerinin veraset yoluyla gerçekleşen bir intikal olarak vergilendirilmesi, kalan diğer kısmın ise lehtar için ivazsız bir kazanım

cü Kişi Lehine Hayat Sigortası Sözleşmesi, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 60, 2011, s. 30).

⁵⁹ Ulaş, s. 43.

⁶⁰ Şenocak, s. 133.

olduğundan bu kısmın ivazsız intikal olarak vergilendirilmesi gerektiği kabul edilmektedir.⁶¹

Bu konuyla ilgili vergi uygulaması, Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığının 31.08.2007 tarihli Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu-3/2007-1 sayılı sirkülerine göre yapılmaktadır. Bu sirkülerin konusunu birikimli, birikimsiz ve karma sigorta poliçeleri kapsamında sigortalının ölümü üzerine kanuni mirasçılara veya poliçe lehtarlarına yapılacak ödemelerle Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun 17'nci maddesi kapsamındaki sigorta tazminatlarının veraset ve intikal vergisi yönünden nasıl değerlendirileceği hususu oluşturmaktadır. Sirkülere göre hayat sigorta poliçesine istinaden sigortalının ecelen vefat etmesi sonucu mirasçılara sigorta şirketince yapılan vefat tazminatı ödemelerinin, terekeye dahil edilerek veraset ve intikal vergisine tabi tutulması gerekir. Sigorta akdinde mirasçı olmayan üçüncü bir şahıs lehtar olarak gösterilmiş ise bu takdirde lehtara ödenecek miktarın tamamı ivazsız iktisap olarak vergiye tabi olacaktır.⁶² Mirasın red-

⁶¹ Karakoç, s. 58. Danıştay da aynı yönde bir karar vermiştir. İlgili karar şu şekildedir: "7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun 1. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetinde bulunan şahıslara ait mallar ile Türkiye'de bulunan malların veraset tarikiyle veya herhangi bir suretle olursa olsun ivazsız bir tarzda bir şahıstan diğer bir şahsa intikali veraset ve intikal vergisine tabidir, denilmekte ve 2. maddesinin (c) fıkrasında veraset tabirinin miras, vasiyet ve miras mukavelesi gibi ölüme bağlı tasarrufları; (d) fıkrasında da ivazsız intikal tabirinin; hibe yoluyla veya herhangi bir tarzda olan ivazsız iktisapları ifade edeceği hükmü yer almış; Medeni Kanun'un 456. maddesinde de, müteveffa tarafından, vefatı halinde ödenmek üzere kendi namına ve üçüncü şahıs lehine akdedilen sigortaların ancak, vefat anındaki iştiraa (satın alma) kıymetleri ile terekeye dâhil olacağı açıklanmıştır. Buna göre; ölüme bağlı hayat sigortasından alınan tazminat bedellerinin, vefat anına kadar ödenmiş olan primler tutarındaki kısmının terekeye dâhil sayılacağı; bunun dışında kalan kısmın ise, ivazsız intikal olarak vergilendirileceği açık bulunduğu; aksine verilen mahkeme kararında isabet görülmemiştir, Diğer taraftan; olayda, söz konusu tazminatın iştiraa bedelini aşan kısmının Medeni Kanun'un 456. maddesi uyarınca sigorta şirketince mirasçılara yapılan bir bağış olduğundan bahisle Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun 16. maddesinin 3. sütununa göre vergi tahakkuk ettirilmişse de, akrabalık bağı mirasçılar ile sigorta şirketi arasında değil, muris arasında aranılması gerektiğinden murisin kızına ait verginin, anılan kanunun 4. maddesinin (d) fıkrasındaki ivazsız suretle vaki intikaller için belirlenen istisna miktarı düşüldükten sonra 16. maddeye ekli 1 inci sütuna göre hesaplanması zorunlu görülmüştür. Açıklanan nedenlerle, temyiz isteminin kabulüne; mahkeme kararının bozulmasına, 12.10.1998 gününde oybirliği ile karar verildi". Danıştay 7. D., 12.10.1998 T., 1997/2974 E., 1998/3246 K. (www.sinerjimevzuat.com.tr).

⁶² İlgili sirkülere bu adresten ulaşılabilir: <http://www.gib.gov.tr/node/86915> (Erişim Tarihi, 16.03.2019).

di durumunda hayat sigortası tazminatının durumuna ilişkin Maliye Bakanlığı'nın 03.01.2014 tarih ve 51421814-160[1-2013/98]-4 sayılı özelgesinde ise mirası reddeden mirasçının veraset ve intikal vergisi beyannamesi vermeye hukuken yetkisinin olmadığı belirtilmektedir.⁶³

Bu düzenlemelerden anlaşıldığı kadarıyla ölüm rizikosuna karşı yapılan hayat sigortası neticesinde ödenmesi gereken sigorta bedeli, terekeye dahil edilen bir varlık olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle terekeye dahil olan bu varlığa ilişkin talep hakkı mirasçı sıfatına sahip olan kişilere ait olacaktır. Mirasçı sıfatına sahip olanlardan veraset, mirasçı olamayan üçüncü bir kişi lehtar **gösterilmişse bu kişiden de ivazsız iktisabın** var olduğu kabul edilerek intikal vergisi alınacaktır. Mirası reddeden mirasçı ise bu iki ihtimalden hiçbirine dahil edilemeyeceğinden bu kişinin veraset ve intikal vergisi beyannamesi vermeye hukuken yetkisinin olmadığı kabul edilecektir. Sonuç olarak mirası reddeden mirasçı sigorta tazminatını vergisini ödeyemediği için sigorta şirketinden alamayacaktır.

⁶³ "...Mirasçılık külli halefiyet, yani mirasçının murisin borçlarından sınırsız olarak sorumlu olması sonucunu doğurduğundan, kanun mirasın reddi imkânını tanımıştır. Buna göre, red sadece murisin borçlarından mesuliyeti bertaraf etmekle kalmaz, mirasçılığa ilişkin hakların da kaybedilmesi sonucunu doğurur. Red hakkının kullanılması inşai bir hakkın kullanılması mahiyetinde olduğundan geri alınmaz. Red beyanı, mirasın açıldığı andan itibaren hükümlerini usule getirir, red mirasın açılması (ölüm) anına kadar geriye yürür. Mirası reddeden mirasçılar ölüm anında terekeye dâhil olan tüm malvarlığına dair hak ileri süremez. Yukarıdaki hükümler ve açıklamalar çerçevesinde, usulüne uygun yapılmış bir mirasın reddi söz konusu olup, başka bir yargı kararı ile red kararının iptal edilmesi söz konusu olmadığı müddetçe; reddin ölüm anına kadar geriye yürütülmesi nedeniyle, ölüm anından itibaren reddeden mirasçıların mirasçı sıfatının kalmadığı, buna bağlı olarak da bu tarih itibarıyla murisin borçlarından sorumlu olmayacakları gibi murisin ölüm anında terekeye dâhil olan tüm malvarlığına dair talep ve haklarının da bulunmadığı gözönünde bulundurularak; mirasçıları olarak murisin vefatı nedeniyle ödenecek hayat sigortası tazminatına ilişkin veraset ve intikal vergisi beyannamesini vermeye hukuken yetkiniz bulunmadığından, red nedeniyle mirasın intikali söz konusu olmayacaktır. Dolayısıyla vergi ilişkisi kesilmesi de söz konusu değildir. Bu nedenle, babanız ...'in mirasını diğer mirasçılarla birlikte red etmeniz nedeniyle adınıza veraset ve intikal vergisi mükellefiyetinin tesis ettirilemeyeceği ayrıca ilgisinin mirasın reddi nedeniyle terekenin tasfiyesini sulh hukuk mahkemesinden talep etme olanağı bulunduğu, tasfiye neticesinde tarafınıza kalan bir miktar olması halinde bu miktar için veraset ve intikal vergisi beyannamesinin verilmesi gerekir" http://guncelvergikitaplari.com/Content/userfiles/new_files/VUK.Madde-342.pdf, (Erişim tarihi: 16.03.2019).

b. Mirasın Reddi Halinde Alınması Gereken Vergi Hakkındaki Görüşümüz

Yukarıda izah edilen durum TTK. m. 1494/1 düzenlemesine açıkça aykırılık oluşturmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere mirasın reddi ölüm rizikosuna karşı yapılan hayat sigortasında lehtarın hakkı üzerinde etkili değildir. Bu çelişkinin temel nedeni sigorta tazminatının terekeye dahil edilen bir malvarlığı olarak kabul edilmesidir. Yukarıda açıkladığımız üzere mirasçıların lehtar olarak kabul edildiği hallerde sigorta bedeli ne miras hukuku kurallarına göre ne de sigorta hukuku açısından terekeye dahil edilen bir varlık olarak kabul edilmiştir. TTK. m. 1494'ün gerekçesinde belirtildiği gibi lehtar tayini, sağlararası bir muamele olarak kabul edilmektedir. Bu sözleşme üçüncü kişi lehine sözleşmelerin bir uygulamasıdır. Sigortanın ölüm ihtimaline karşı yapılmış olması onu ölüme bağlı tasarruf haline getirmemektedir. Bu sebeple, lehtarın mirası reddetmiş olması veya mirastan feragat etmiş olması onun hakkına tesir etmediği gibi, ölüm ihtimaline karşı yapılan sigortada, sözleşmede özel bir düzenleme yoksa lehtarların hepsi de sigorta bedeli üzerinde miras hisselerine bakılmaksızın eşit oranda hak sahibi olarak kabul edilmektedir.

Dolayısıyla sigorta tazminatının sirkülerde belirtildiği üzere terekeye dahil edilmesi ve mirası reddeden mirasçının sigorta tazminatını alabilmek için gerekli olan vergiyi ödemek için beyanname vermeye hukuken hakkı olmadığı hususları, TTK. m. 1494/1'de düzenlenen açık kanun hükmüne aykırılık teşkil etmektedir. Normlar hiyerarşisi açısından bakıldığında kanuni düzenlemeye aykırılık oluşturan bu düzenlemelerin hukuki niteliğinin ne olduğu ve bağlayıcı olup olmadıkları kanaatimizce incelenmelidir. Zira bu düzenlemeler bağlayıcı düzenlemeler olarak kabul edilirlerse birçok kişi mağdur duruma düşecektir. Mirası reddeden mirasçı sigorta tazminatını vergisini ödeyerek alma hakkına sahip iken, bu durumda hak ettiği ödeme kendisine gerekli vergiyi ödememesi hatta ödeyememesi nedeniyle verilmeyecektir.

Vergi Usul Kanunu⁶⁴ (VUK) 413. maddesi uyarınca mükellefler, Gelir İdaresi Başkanlığından veya bu hususta yetkili kılınan makam-

⁶⁴ R.G., 10-11-12.1.1961, S. 10703, 10704, 10705.

lardan, vergi durumları ve vergi uygulaması bakımından müphem ve tereddüdü mucip gördükleri hususlar hakkında yazı ile izahat isteyebilir. Gelir İdaresi Başkanlığı, kendisinden istenecek izahatı özelge ile cevaplandırabileceği gibi, aynı durumda olan tüm mükellefler bakımından uygulamaya yön vermek ve açıklık getirmek üzere sirküler de yayımlayabilir (VUK. m. 413/1, 2)

Sirküler ve özelgeler, Gelir İdaresi Başkanlığı bünyesinde, Gelir İdaresi Başkanı veya tevkil edeceği bir başkan yardımcısının başkanlığında en az üç daire başkanından müteşekkil bir komisyon marifetiyle oluşturulur. Söz konusu komisyonda oluşturulmuş sirküler veya özelgeler ile konu, kapsam ve ilgili olduğu mevzuat bakımından tamamen aynı mahiyeti taşıyan bir hususta izahat talebinde bulunulması halinde, komisyon tarafından oluşturulan sirküler veya özelgelere uygun olmak şartıyla Gelir İdaresi Başkanlığı taşra teşkilatı tarafından da özelgeler verilebilir. Sirküler ve vergi mahremiyetine ilişkin hükümler göz önünde bulundurulmak şartıyla özelgeler, Gelir İdaresi Başkanlığınca internet ortamında yayımlanır. VUK m. 413'ün uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Maliye Bakanlığınca çıkarılan yönetmelikle belirlenmiştir (VUK. m. 413/3-6).

VUK. m. 413'ün uygulanmasına ilişkin olarak hazırlanan Mükelleflerin İzahat Taleplerinin Cevaplandırılmasına Dair Yönetmelik⁶⁵ sirküler ve özelgenin tanımlarını vermiştir. Buna göre mükelleflerin ve vergi sorumlularının vergi durumları ve vergi uygulaması bakımından, kendilerince açık olmayan ve tereddüt ettikleri konular hakkında yazılı olarak açıklama talebinde bulunmaları üzerine yetkili makamlarca kendilerine verilen yazılı görüşe özelge denmektedir. Sirküler ise vergi durumları ve vergi uygulaması bakımından açık olmayan ve tereddüt edilen konular hakkında aynı durumda olan tüm mükellef ve vergi sorumluları için uygulamaya yön vermek ve açıklık getirmek üzere Gelir İdaresi Başkanlığınca yayımlanan görüşü ifade etmektedir (Yönetmelik m. 3/1-f, g).

Özelgeler sadece verildiği mükellef açısından geçerli iken, sirkülerler tüm mükellefler için uygulanabilecek Bakanlık görüşleridir. Sirkülerlerin ve özelgelerin hukuki niteliği ve bağlayıcılığı ile ilgili olarak

⁶⁵ R.G. 28.08.2010, S. 27686.

yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak vergi incelemeleri ile ilgili olan VUK. m. 140'a göre vergi incelemesi yapanlar, yaptıkları inceleme sırasında sirkülere aykırı vergi inceleme raporu düzenleyemezler (VUK. m. 140/5). Dolayısıyla sirkülerlerin vergi idaresini bağlama yanında artık mükellefleri de bağlayıcı hale geldiği kabul edilmektedir. Zira mükellefler inceleme raporlarının sirkülere aykırı düzenlenemeyeceğini bildikleri için sirkülere uymak zorunda kalacaklardır.⁶⁶ İnceleme elemanları özelgelere aykırı rapor düzenleyebilirlerse de bu raporlar ilgili komisyonda⁶⁷ özelgelere uygunluk bakımından da değerlendirmeye tabi tutulacaklardır (VUK. m. 140/7). Bu komisyonda özelgelerin yanlışlığı hakkında kanaat oluşursa durum sirküler ve özelge verme konusunda yetkili komisyondan iki üyenin de katılacağı beş kişilik karma komisyonda incelenecektir. Bu düzenlemeler de özelgelerin bağlayıcı niteliğe büründüğünü göstermektedir.⁶⁸ Yargı kararlarına bakıldığında da sirkülerlerin idarenin düzenleyici işlemi olarak kabul edildikleri ve iptal yaptırımına tabi oldukları görülmektedir.⁶⁹ Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu bu hususu bir kararında

⁶⁶ Ümit Süleyman Üstün, "Son Kanuni Değişiklikler Çerçevesinde Özelge ve Sirkülerin Vergi Hukukunda Yeri", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1-2, 2012, s. 217.

⁶⁷ VUK m. 140/7: "Vergi Müfettişleri ile Vergi Müfettiş Yardımcıları tarafından düzenlenen vergi inceleme raporları, işleme konulmak üzere ilgili vergi dairesine tevdi edilmeden önce, meslekte on yılını tamamlamış en az üç Vergi Müfettişinden oluşturulacak rapor değerlendirme komisyonları tarafından vergi kanunları ile bunlara ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararı, yönetmelik, genel tebliğ, sirküler ve özelgelere uygunluğu yönünden değerlendirilir. İncelemeyi yapanlar komisyon arasında uyuşmazlık oluşması halinde uyuşmazlığa konu vergi inceleme raporları üst değerlendirme mercii olarak, Maliye Bakanlığınca belirlenen tutarları aşan tarhiyat önerisi içeren vergi inceleme raporları ise doğrudan, Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı bünyesinde bir Başkan Yardımcısının başkanlığında dört grup başkanından oluşan beş kişilik merkezi rapor değerlendirme komisyonu tarafından vergi kanunları ile bunlara ilişkin kararname, tüzük, yönetmelik, genel tebliğ, sirküler ve özelgelere uygunluğu yönünden değerlendirilir. İncelemeyi yapanlar, bu komisyon tarafından yapılacak değerlendirmeye uygun olarak düzenleyecekleri vergi inceleme raporlarını işleme konulmak üzere bağlı oldukları birime tevdi ederler."

⁶⁸ Üstün, s. 218.

⁶⁹ "Davayı, Sirkülerin, "Bilgi Verme Zorunluluğu Getirilen Şirketler ve OSB Tüzel kişiliklerinin Kapsamı" başlıklı 2. bölümünde yer alan "Enerji Piyasası Düzenleme Kurumundan elektrik veya doğalgaz dağıtım lisansı almamış ancak çeşitli kaynaklardan elektrik veya doğalgaz temin edip elektrik veya doğalgaz dağıtım hatlarını kullanarak nihai tüketiciye satan şirketler veya Organize Sanayi Bölgeleri tüzel kişilikleri de bu Tebliğ kapsamındadır." şeklindeki düzenlemesine hasren inceleyen Danıştay Dördüncü Dairesi, 10.7.2017 gün ve E:2014/2646, K:2017/6026

şu şekilde gerekçelendirmiştir: “Maliye Bakanlığına sirküler yayımlama konusunda verilen yetkinin amacı, mükelleflerin vergi durumları ve vergi

sayılı kararıyla; 213 sayılı Vergi Usul Kanun’unun 140. maddesinin 5. fıkrasına göre vergi incelemesi yapanlar tarafından, vergi kanunlarıyla ilgili kararname, tüzük, yönetmelik, genel tebliğ ve sirkülere aykırı vergi inceleme raporu düzenlenemeyeceğinden ve üst hukuk normunun nasıl anlaşılması gerektiği konusunda Tebliğde yer alan düzenlemenin yeniden yorumlanmasıyla, davacının menfaatini doğrudan etkiler nitelikte uygulamalar içerdiğinden, iptali istenen düzenlemenin yürütülmesi zorunlu idari işlem niteliğinde ve davaya konu edilmesi mümkün olduğundan, davalı idarenin usule ilişkin iddialarında yasaya uyarlık görülmediği, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nun 148. maddesi ve mükerrer 257. maddesinin birinci fıkrasının 4. bendi ile ona verilen yetkiye istinaden yayımlanan Genel Tebliğin “Bilgi Verme Zorunluluğu Getirilen Şirketler ve OSB Tüzel Kişiliklerinin Kapsamı” başlıklı 3. bölümünde, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumundan elektrik dağıtım lisansı almış tüm elektrik dağıtım şirketleri ile OSB tüzel kişilikleri ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurumundan doğalgaz dağıtım lisansı almış şirketlere, abone bilgileri ile tüketim bilgilerini belirlenen format ve standartlara uygun olarak na gönderilmesi zorunluluğunun getirildiği, Genel Tebliğ kapsamında elektrik ve doğalgaz abone bilgileri ile tüketim bilgilerinin alınma süresinin uzatılmasına dair açıklamaya ilişkin davaya konu Sirkülerin 2. bölümünde, Tebliğin kapsamına ilişkin açıklamalara da yer verildiği, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumundan elektrik veya doğalgaz dağıtım lisansı almamış ancak, çeşitli kaynaklardan elektrik veya doğalgaz temin edip elektrik veya doğalgaz dağıtım hatlarını kullanarak nihai tüketiciye satan şirketlerin veya OSB tüzel kişiliklerin de bu Tebliğ kapsamında olduğunun belirtildiği, kayıt dışılığın önlenmesi için ülke düzeyinde elektrik ve doğalgaz abone bilgilerinin alınması amacıyla yayımlanan Tebliğle getirilen bildirim yükümlülüğünün, elektrik dağıtım lisansı almış şirketler ve OSB tüzel kişiliklerini kapsadığı, elektrik dağıtım lisansı almamış şirketler açısından Tebliğde bir düzenleme bulunmadığı halde, yükümlülüğün kapsamı genişletilmek suretiyle, elektrik dağıtım lisansı olmayıp, çeşitli kaynaklardan temin ettiği elektrik hatlarını kullanarak nihai tüketicilere satış yapan tedarik lisansı sahibi şirketlere, abone ve tüketim bilgilerini elektronik ortamda gönderme zorunluluğu getiren Sirkülerin dava konusu edilen kısmında hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle dava konusu düzenlemeyi iptal etmiştir. Davalı idare tarafından; genel düzenleyici işlem niteliğini haiz olmayan sirkülerin dava konusu edilemeyeceği, sirkülerin, Tebliğin kapsamını genişletmediği, davacının bildirim için gerekli olan şifre talebinde bulunmasına rağmen süresi içinde bildirimde bulunmadığı, davacının durumundaki diğer şirketlerin tamamının bilgi gönderiminde bulunduğu ileri sürülerek, kararın bozulması istenmiştir. Savunmanın Özeti: Temyiz isteminin reddi gerektiği savunulmuştur. Düşüncesi: Temyiz dilekçesinde ileri sürülen iddialar kararın bozulmasını sağlayacak durumda görülmediğinden istemin reddi gerektiği düşünülmektedir. Türk Milleti Adına Hüküm veren Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulunca, dosyadaki belgeler incelendikten sonra gereği görüldü: Dayandığı hukuksal nedenler ve gerekçesi yukarıda açıklanan Danıştay Dördüncü Dairesi’nin, 10.7.2017 gün ve E:2014/2646, K:2017/6026 sayılı kararı, aynı hukuksal nedenler ve gerekçe ile Kurulumuzca da uygun bulunmuş olup temyiz dilekçesinde ileri sürülen iddialar, kararın bozulmasını gerektirecek durumda görülmemiştir. Bu nedenle, temyiz isteminin reddine, 17.1.2018 gününde oy çokluğuyla karar verildi”. Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu 17.01.2018 T., 2017/592 E., 2018/1 K. (www.sinerjimevzuat.com.tr).

uygulaması bakımından müphem ve duraksama yaratan hususlarda istemiş oldukları izahatın, her mükellefe ayrı ayrı verilmesi yerine, aynı durumda bulunan tüm mükelleflere aynı anda ve tek işlemle duyurulmasının sağlanmasıdır. Davaya konu edilen işlemlerin düzenleyici işlem niteliğinde olup olmadığının tespitinde, işlemin adının ne olduğundan öte, içeriğinin niteliğinin yapılması önem arz etmektedir. Kamu gücüne dayanılarak kurulan, kesin ve yürütülmesi zorunlu, yani etkili olan ve düzenleyici olma niteliğini kural koymasından aldığı için normatif değer taşıyan düzenleyici işlem niteliğindeki davaya konu sirkülerin, 2575 sayılı Kanun'un 24. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi uyarınca Danıştay'da davaya konu edilmesinde ve Dairece davanın esasının incelenmesinde hukuka aykırılık bulunmadığından, temyiz dilekçesinde ileri sürülen iddialar, kararın bu nedenle bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmemiştir".⁷⁰

Dolayısıyla sirküler ve özelgeler belirtilen nedenlerden dolayı hukuk bağlayıcılığı olan düzenlemeler gibi kabul edilmektedir. Bu nedenle veraset ve intikal vergisinin uygulamasında da ilgili sirküler ve özelgelere uygun olarak hareket edilmesi gerekecektir. Yukarıda belirtilen sirküler ve özelge bu noktada mirası reddeden mirasçının TTK m. 1494/1 uyarınca korunan hakkını hukuka aykırı olarak çiğnemektedir.

Kanaatimizce ölüme bağlı hayat sigortasında lehtar olan mirasçıdan mirası reddetmesi durumunda sigorta tazminatı terekeye dahil edilmeyeceğinden veraset vergisi alınmamalıdır. Bu durumda mirası reddeden mirasçıdan ivazsız intikal vergisinin alınması gerektiği kabul edilebilir.

Netice itibarıyla halihazırdaki yasal düzenlemeler birbirleriyle çelişmektedir. Bu çelişkinin çözümü ise vergi hukukuna ilişkin düzenlemelerin ticaret hukukuna ilişkin düzenlemelere uygun bir şekilde yapılmasıdır. Normlar hiyerarşisi bakımından TTK. m. 1494/1'in sirküler ve özelden daha üstün konumda olduğu şüphesizdir. Bu nedenle ölüm rizikosuna bağlı hayat sigortası sebebiyle elde edilen sigorta tazminatından bu tazminatın terekeye dahil bir değer olmadığı kabul edilerek ve TTK m. 1494/1'de yer alan düzenlemeye uyularak vergi kesintisi yapılmalıdır.

⁷⁰ Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu, 01.10.2014 T., 2014/534 E., 2014/841 K. (www.sinerjimevzuat.com.tr).

SONUÇ

Ölüm rizikosuna karşı yapılmış hayat sigortası sözleşmesiyle, sigorta ettirenin prim ödeme borcunu yerine getirmesi karşılığında sigortacı, lehtara, riziko şahsının ölümü halinde belirli bir tutarı ödeme yükümlülüğü altına girmektedir. Bu sigortalarda lehtarın önceden belirlenmemesi halinde lehtarın kim olacağı sorusu, TTK'nın 1494. maddesiyle yanıtlanmıştır. Düzenlemeyle, bu sigortalarda lehtar belirtilmemişse sözleşmenin sigorta ettirenin mirasçıları lehine yapıldığı kabul edilmiştir.

Ölüm rizikosuna karşı yapılan sigortalarda lehtarın sözleşmede belirtilmemesi halinde, lehtarın ayırım yapılmadan sigorta ettirenin mirasçıları olacağı belirtildiğinden, kanuni mirasçılar dışında atanmış mirasçılar da lehtar olabilirler. Lehtar olan mirasçıların kim olduğu miras hukuku kurallarına göre belirlenir.

Kanuni veya atanmış mirasçılar, murisin mirasını kabul etmek istemezlerse, mirasçılık sıfatını kabul etmeme imkânları bulunmaktadır. Bu imkân mirası ret olarak ifade edilmektedir. Mirası reddetmek isteyen mirasçı, kural olarak mirasbırakanın ölümünü öğrenmesinden itibaren üç ay içinde ret iradesini mirasbırakanın son yerleşim yeri Sulh Hukuk Mahkemesine açıklayarak mirasçılık sıfatını geçmişe etkili olarak ortadan kaldırabilir. Mirasbırakanın ölümü tarihinde ödemedi aczi açıkça belli veya resmen tespit edilmiş ise de mirasçıların herhangi bir ret açıklamasında bulunmasalar da mirası reddetmiş sayılacakları kanunda düzenlenmiştir.

Mirasın reddiyle, kanuni veya atanmış mirasçı sıfatına sahip olan kişiler murisin terekesini kabul etmemiş olmaktadır. Bu yol sadece murisin terekesindeki değerler üzerinde etki doğurmaktadır. Tereke ise, mirasbırakanın ölümü halinde mirasçılarına geçen özel hukuk ilişkilerinin tamamıdır. Mirasbırakanın ölümü anında mirasbırakanın malvarlığında olmayan ancak terekede yer alarak mirasçılara geçen değerler de olabilir. Ölüm rizikosuna karşı yapılmış sigortalarda mirasçı olan lehtara ödenecek olan sigorta tazminatı ise ölüm anında malvarlığına dahil olan bir değer olmadığı gibi, terekeye eklenecek değerler arasında da değildir. Zira bu tazminat, murisin malvarlığına giren bir değer olmayıp, murisin ölümü şartına bağlanmış ve rizikonun gerçekleşmesiyle direk lehtarın malvarlığında doğan bir hakır.

Bu nedenle, mirası reddeden bir kişinin TTK'nın 1494. maddesine göre lehtar olarak kazandığı sigorta tazminatı üzerindeki hakkının mirasın reddi veya mirastan vazgeçmeden etkilenmeyeceği aynı hükümde açıkça belirtildiği gibi, hükmün gerekçesinde lehtar tayininin sağlarası bir muamele olduğu, sigortalının ölüm ihtimaline karşı yapılmış olmasının onu ölüme bağlı tasarruf haline getirmeyeceği açıklanmıştır.

Lehtarın hak kazandığı bu bedeli alabilmesi için, VİVK'nun 17. maddesi gereğince vergi ödemesinin yapıldığını gösteren vergi dairesinden alınmış bir belgeyi sigorta şirketine sunması gerekmektedir. VİVK'na göre vergilendirilecek olan değerler ya veraset yolu kazanımlardan ya da ivazsız intikal yoluyla kazanımlardan dolayı gerçekleşir. Veraset, miras, vasiyet ve miras sözleşmesi gibi ölüme bağlı tasarrufları ifade ettiğinden, sigorta tazminatı da ölüme bağlı tasarruf niteliğinde olmadığından bu tazminat veraset olarak nitelendirilmemeli ve vergilendirilmemelidir. Ancak Maliye Bakanlığı tarafından çıkarılan sirküler ve özelgelere ayrıca vergi dairelerindeki uygulamalarda bu tazminat tereke içerisinde değerlendirilmekte olduğundan, mirası reddeden lehtarlara vergi beyannamesi verme hakkı tanınmamaktadır. Oysaki mirasçı olmayan üçüncü kişilerin sözleşmede lehtar olarak düzenlenmesi halinde bu kişiler ivazsız intikal kapsamında beyanname verebilmektedirler. Sigorta sözleşmesinde lehtarın mirasçılar olarak belirlendiği veya kanun gereği kabul edildiği hallerde bu kişiler mirası reddetseler de lehtar olarak TTK'ya göre sigorta tazminatı almaya hak kazansalar da vergi beyannamesi veremediklerinden hakları olan sigorta tazminatını alamamaktadırlar. Bu uygulama TTK. m. 1494/1'de düzenlenen kanun hükmüne aykırılık teşkil etmektedir.

Açıklanan tüm bu sebeplerle, ölüm rizikosuna karşı yapılmış sigortalarda lehtarın mirasçılar olarak belirlendiği veya kanun hükmü gereği lehtarın mirasçılar olarak kabul edildiği hallerde, rizikonun gerçekleşmesi halinde doğan tazminat hakkı terekeden bağımsız olarak lehtarların malvarlığında doğduğu kabul edilmelidir. TTK'da açıkça düzenlendiği üzere bu kişiler mirası reddetseler dahi bu tazminata hak kazanırlar. Hak kazandıkları bu bedeli alabilmeleri için vergi hukuku bakımından da TTK'daki hükme uygun düzenleme yapılması ve lehtarların haklarını alamadıkları hatalı uygulamaya son verilmesi gerekir.

Kaynakça

- Antalya Gökhan, Miras Hukuku, Legal Yayıncılık, İstanbul 2009.
- Çeker Mustafa, Sigorta Hukuku, 19. Baskı, Karahan Kitabevi, Adana 2018.
- Dural Mustafa/Turgut Öz, Türk Özel Hukuku, Cilt: IV, Miras Hukuku, Turhan Kitabevi, İstanbul 2018.
- İmre Zahit/Erman, Hasan, Miras Hukuku, 12. Basım, DER Yayınları, İstanbul 2016.
- İnan Ali Naim/Ertaş Şeref/Albaş Hakan, Türk Medeni Hukuku Miras Hukuku, 7. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008.
- Karagözoğlu Fevzi, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu Uygulaması, Eğitim Yayınları, İstanbul 1983.
- Karakoç Yusuf, Türk Miras Hukuku Açısından Veraset ve İntikal Vergisi, DEÜ Yayınları Ankara 1990.
- Kender Rayegan, Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, 12. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2013.
- Kayıhan Şaban/Ömer Bağcı, Türk Sigorta Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2018.
- Öncel Mualla/Ahmet Kumrulu/Nami Çağan, Vergi Hukuku, 20. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2011.
- Özer F. Dilek Kabukçuoğlu, Mukayeseli Hukukta Ve Uygulamada Hayat Sigortası, 2. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2014.
- Öztan Bilge, Miras Hukuku, Dördüncü Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2010.
- Petek Hasan, “Mirasın Hükmen Reddi”, *Journal of Yasar University*, Cilt: 8, Özel Sayı, 2013, ss. 2191-2235, <https://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/3-Hasan-Petek.pdf> (Erişim Tarihi: 17.03.2019).
- Şafak Havva/Yurtsever Hatice, “Servet Vergilerinden Veraset ve İntikal Vergisi Üzerine Değerlendirmeler”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, 2015, ss. 27-37.
- Selçuk Uygur, “Başkası Hesabına Sigorta Sözleşmesi & Üçüncü Kişi Lehine Hayat Sigortası Sözleşmesi”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 60, 2011, ss. 25-30.
- Şenocak Kemal, Üçüncü Şahıs Lehine Hayat Sigortası Sözleşmesi, Turhan Kitabevi, Ankara 2009.
- Tunçomağ Kenan, “Hayat Sigortalarında Sigorta Sözleşmesinin Devri”, *Kamu-İş Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 1999, ss. 1-8.
- Ulaş Işıl, Uygulamalı Can Sigortası Hukuku, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2002.
- Ünan Samim, Hayat Sigortası Sözleşmesi, Beta, İstanbul 1998, (Sözleşme).
- Ünan Samim, “Hayat Sigortalarında Lehtar Atama İle İlgili Bazı Sorunlar”, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 2, 2017, ss. 295-330, (Lehtar).
- Üstün Ümit Süleyman, “Son Kanuni Değişiklikler Çerçevesinde Özelge ve Sirkülerin Vergi Hukukunda Yeri”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7 Sayı: 1-2, 2012, ss. 189-222.